

Aldina Ćosić, MA¹

Prof. dr. Hasan Mahmutović²

ISTRAŽIVANJE PRIVREDNE STRUKTURE I MOGUĆNOST NOVOG ZAPOŠLJAVANJA: SLUČAJ ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA

SAŽETAK

Nepovoljni trendovi na tržištu rada Zeničko-dobojskog kantona - alarmantno visoka stopa nezaposlenosti i kontinuirano smanjenje broja zaposlenih u privrednim djelatnostima (uz istovremeno povećanje broja zaposlenih u neprivrednim djelatnostima) impliciraju negativne posljedice na ukupni društveno-ekonomski razvoj kantona. Prijeratna jednolična privredna struktura Zeničko-dobojskog kantona, oslonjena isključivo na velike industrijske gigante iz grana teške industrije (koji su prestali raditi ili čekaju proces privatizacije/restrukturiranja), bez inkorporirane poduzetničko-inovativne komponente poslovanja, negativno se odrazila na procese kreiranja novih radnih mjesta i porast zapošljavanja u ovom kantonu. Iako kanton raspolaže obiljem prirodnih resursa za brži privredni razvoj, stepen njihovog iskorištenja nije na zadovoljavajućem nivou. Cilj ovog rada je analizirati privrednu strukturu Zeničko-dobojskog kantona u funkciji pronalaska novih mogućnosti zapošljavanja. Korištenjem lokacijskog koeficijenta identificirani su privredni sektori od ključnog značaja za budući razvoj kantona i apsorpciju radne snage u odnosu na FBiH.

Ključne riječi: *privredna struktura, zapošljavanje, Zeničko-dobojski kanton.*

JEL: 011, 013

1. UVOD

Problemi ekonomskog rasta i zapošljavanja u cijelom bosanskohercegovačkom društvu su izrazito kompleksni. Kao i mnoge druge tranzicijske zemlje, tako i BiH karakteriše visoka stopa nezaposlenosti kao njen najveći ekonomski i socijalni problem. U posebno teškom položaju nalazi se Zeničko-dobojski kanton, kako zbog dugotrajnog prisustva negativnih trendova na tržištu rada, tako i zbog specifične (nepovoljne) privredne strukture. Nezaposlenost u Zeničko-dobojskom kantonu je trajno na vrlo visokom nivou, znatno iznad federalnog i državnog prosjeka.³

1 Ekonomski fakultet Univerziteta u Zenici, Travnička 1, 72000, Zenica

2 Ekonomski fakultet Univerziteta u Zenici, Travnička 1, 72000, Zenica

3 Prosječna registrovana nezaposlenost u ZDK u 2012. godini je iznosila 49,8%, dok je stopa nezaposlenosti u istoj godini u FBiH iznosila 46,3%, odnosno u BiH 44,1%.

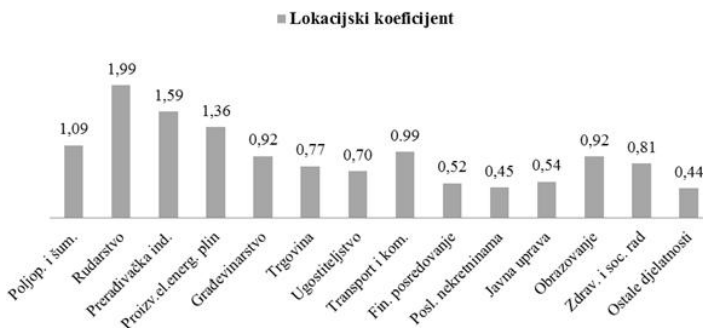
U privrednom smislu, ovaj kanton se u tranzicijskom periodu našao u nezavidnom položaju zbog jednolične strukture privrede, oslonjene na velike industrijske gigante iz grana teške industrije, koji su praktično prestali sa proizvodnjom raspadom bivše države.

Sa druge strane, procesi osnivanja novih preduzeća i razvoj poduzetništva nisu bili dovoljno snažni da obezbijede nova radna mjesta bivšim uposlenicima velikih preduzeća, a ni novim generacijama koje su pristigle u kategoriju radne snage. Broj malih i srednjih preduzeća, kao ključnih pokretača privrednog razvoja je nedovoljan, a njihova je struktura, sa malim udjelom proizvodnih preduzeća, nepovoljna. Postojeća struktura privrede kantona još uvijek ne odražava stvarne mogućnosti razvoja i diverzifikacije privrede, utemeljene na blagodatima prirodnih resursa.

2. Analiza privredne strukture mjerena lokacijskim koeficijentom

Posmatrano sa aspekta značajnosti pojedinih privrednih djelatnosti za zapošljavanje i ekonomski rast, mogu se izdvojiti određene djelatnosti u kojima je koncentracija broja zaposlenih znatno veća od federalnog prosjeka. Rudarstvo, prerađivačka industrija, proizvodnja električne energije i poljoprivreda i šumarstvo su privredne djelatnosti u kojima je lokacijski koeficijent⁴ veći od jedan, što znači da Zeničko-dobojski kanton ima navedene privredne sektore razvijenije u odnosu na FBiH i u navedenim sektorima svako novo zapošljavanje imat će multiplikativni efekat na povećanje broja zaposlenih i u drugim, pratećim djelatnostima.

Grafikon 1: Analiza privredne strukture ZDK mjerena lokacijskim koeficijentom

Izvor: Proračun autora na osnovu podataka iz publikacije: Federacija i kantoni u brojkama za 2012., Federalni zavod za statistiku, 2013.

4 Lokacijski koeficijent, LQ, pokazuje koliko je pojedini sektor zastupljen u ekonomiji određene regije (ZDK) u odnosu na cjelokupnu nacionalnu privredu (u našem slučaju je to FBiH). LQ stavlja kanton na određeno mjesto u odnosu na prosjek razvijenosti privrednih djelatnosti u FBiH (izražen brojem 1,00). LQ uzima za proračun broj stanovnika i broj zaposlenih u pojedinoj privrednoj djelatnosti na nivou ZDK i FBiH a izračunava se po sljedećoj formuli: $LQ = [\text{broj zaposlenih po KD u ZDK} / \text{broj zaposlenih po KD u FBiH}] / [\text{broj stanovnika u ZDK} / \text{broj stanovnika u FBiH}]$

2.1 Poljoprivreda i ruralni razvoj – šansa za nova radna mjesta

Mnoštvo je razloga zbog kojih bi upravo poljoprivreda zauzimala značajno mjesto u privrednom razvoju kantona u pogledu zapošljavanja. Poljoprivredna proizvodnja predstavlja osnov ekonomske stabilnosti zemlje, jer je ključni izvor hrane neophodne za ljudski opstanak i shodno tome najvažniji instrument borbe protiv siromaštva. Razvoj poljoprivrede je osnov (sirovinska baza) za razvoj drugih privrednih grana, a poljoprivredna proizvodnja je istovremeno i potrošač energenata, proizvoda mašinske i hemijske industrije i industrije stočne hrane i sl. Također, poznato je da poljoprivreda pruža velike mogućnosti radnog angažovanja stanovništva. Međutim, u 2012. godini na području Zeničko-dobojskog kantona ova oblast je participirala sa skromnih 2% zaposlenosti (1383 zaposlenih, što je 18,6% ukupnog broja zaposlenih u poljoprivrednom sektoru na području FBiH) i ispod je evropskog prosjeka od 5%.⁵

Poljoprivreda i ruralni razvoj općenito predstavljaju neiskorištenu šansu za privredni razvoj Zeničko-dobojskog kantona. Od ukupnih 110.946 ha površine poljoprivrednih površina kantona, više od 86% je obradivo zemljište. Povoljni klimatski uvjeti (umjereno kontinentalna klima) i bogatstvo prirodnih resursa (voda, zemljište, šume...) pružaju široke mogućnosti poljoprivrednoj proizvodnji za stočarsku, voćarsku, proizvodnju povrtlarskih i krmnih kultura. Ipak, zbog nedostatka standardizacija i dokaza o kvalitetu poljoprivrednih proizvoda kao i njihove nekonkurentnosti, ovi proizvodi su veoma malo zastupljeni na međunarodnom tržištu. Činjenica da BiH zadovoljava samo 50% svojih potreba za hranom⁶ ukazuje na nužnost modernizacije poljoprivredne proizvodnje kako bi zadovoljila svoje potrebe, a u nekim granama osigurala i izvoz poljoprivrednih proizvoda. Enormni uvoz poljoprivredno-prehrambenih proizvoda u poslijeratnom periodu veliki je teret trgovinskom deficitu BiH.⁷

Nezadovoljavajuća poticajna politika, liberalno tržište za uvoz poljoprivrednih proizvoda, neorganiziranost domaćih proizvođača, nepostojanje određenih institucija za kontrolu kvaliteta hrane, zatim nepostojanje konsalting i savjetodavnih usluga kao i otežan pristup finansijskim sredstvima za poljoprivrednike ključni su ograničavajući faktori za modernizaciju poljoprivredne proizvodnje i veću konkurentnost domaćih proizvođača. Vlada Zeničko-dobojskog kantona pruža skromnu podršku poljoprivredno-prehrambenom sektoru kroz tri programa:⁸ Program poticaja u poljo-

5 <http://ec.europa.eu/agriculture/rural-area-economics>

6 Informacija o stanju poljoprivrede Zeničko-dobojskog kantona, Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu Zeničko-dobojskog kantona, Zenica, 2011.

7 Prema podacima Vanjskotrgovinske komore BiH, ukupan uvoz poljoprivrednih proizvoda u 2012. godini iznosio je 2,8 milijardi KM (18,46 % ukupnog uvoza BiH), dok je ukupan izvoz poljoprivrednih proizvoda u 2012. godini iznosio 637,99 miliona KM (8,12% ukupnog izvoza BiH).

8 Informacija o stanju poljoprivrede Zeničko-dobojskog kantona, Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu Zeničko-dobojskog kantona, Zenica, 2011.

privredi, Program uređenja poljoprivrednog zemljišta i Program zdravstvene zaštite domaćih životinja. Za razliku od evropske prakse izdvajanja budžetskih sredstava za poljoprivredu (40-45%), u našoj zemlji se za ovu namjenu izdvajaju mala i nedostatna sredstva. Zakonom o novčanim podrškama u poljoprivredi i ruralnom razvoju FBiH⁹ propisano je da se za poticanje poljoprivredne proizvodnje godišnje izdvaja 3% - 6% iznosa budžetskih sredstava. U 2011. godini izdvajanja za poticaje u poljoprivredi za Zeničko-dobojski kanton iznosila su svega 1.493.263 KM (0,56%), što je znatno manje u odnosu na ostale kantone u FBiH relevantne za usporedbu: Tuzlanski (7.300.000 KM), Unsko-sanski (4.300.000 KM), Sarajevski (3.600.000 KM) i Srednjobosanski (1.500.000 KM).

2.2 Prerađivačka industrija

Prerađivačka industrija odlikuje se dugogodišnjom proizvodnom tradicijom i ključni je akter privrednog razvoja Zeničko-dobojskog kantona. Ekonomsku strukturu poslovnog sektora kantona tradicionalno karakteriše dominacija prerađivačke industrije u ukupnoj zaposlenosti i stvaranju bruto domaćeg proizvoda. Sama prerađivačka industrija zapošljava 31,5% ukupnog broja zaposlenih na području kantona i učestvuje u strukturi ukupne proizvodnje kantona sa visokih 45,4%. Prerađivačka industrija, posebno sektor metalne industrije, ostvaruje značajne proizvodne i izvozne rezultate sa odličnim indeksima pokrivenosti uvoza izvozom. U strukturi ukupnog izvoza kantona, sektor "prerađivačka industrija" učestvuje sa visokih 97,6%. Pokrivenost uvoza izvozom u oblasti prerađivačke industrije u 2012. godini ostvarena je sa 103,7%. Upravo zbog svoje izvozne orijentacije, ova privredna djelatnost (a posebno njen metalni sektor) prva se našla na udaru globalne ekonomske krize, što je uočljivo iz kretanja indeksa obima prerađivačke industrije u tabeli 1.

Tabela 2: Indeksi fizičkog obima industrijske proizvodnje ZDK po odabranim djelatnostima

	ZDK			
	Industrija Ukupno	Rudarstvo	Prerađivačka industrija	Proizvodnja i snbd. el. energ.
2008/2007	94,1	97,1	97,4	89,0
2009/2008	87,5	93,8	85,1	89,1
2010/2009	98,5	88,9	102,8	95,3
2011/2010	104,9	111,0	94,9	121,9
2012/2011	95,3	104,1	85,7	109,7

Izvor: Federacija i kantoni u brojkama, 2007-2012, Federalni zavod za statistiku, prilagođeno.

9 Zakon o novčanim podrškama u poljoprivredi i ruralnom razvoju FBiH, „Službene novine F BiH“, broj 42/10, član 3.

Prema izvještaju resornog ministarstva o stanju privrede Zeničko-dobojskog kantona, na smanjenje indeksa prerađivačke industrije u 2012. godini najviše utjecaja je imalo smanjenje proizvodnje celuloze i papira (za 23,3%), proizvodnje tekstila (za 18,7%) kao i smanjenje proizvodnje mašina (za 17,9%). Nasuprot tome, postoje djelatnosti u strukturi prerađivačke industrije koje bilježe pozitivne proizvodne rezultate i zahvaljujući kojimaje Zeničko-dobojski kanton zadržao poziciju najvećeg izvoznika u FBiH i u 2012.godini. Neke od djelatnosti koje bilježe povećanje proizvodnje su: proizvodnja električnih mašina (za 23,1%) i proizvodnja baznih metala (za 5,1%).

Zeničko-dobojski kanton raspolaže značajnim proizvodnim kapacitetima u oblastima metalne i metaloprerađivačke industrije, drvoprerađivačke industrije, tekstilne i kožarske industrije, proizvodnje građevinskih materijala i proizvodnje papira.

Drvena industrija ima dobre preduvjete za prevazilaženje posljedica recesije jer je bazirana na domaćem resursu i orijentirana je ka finalizaciji i kvalitetu. Šume zauzimaju 59% ukupne površine kantona i predstavljaju jedan od njegovih baznih resursa. Izuzetno visok kvalitet drveta i proizvodna sposobnost šuma omogućuje relativno uspješno opsluživanje drvne industrije ovom sirovinom. Također, otvaranje prve akreditirane laboratorije za ispitivanje namještaja i drveta (LIND)¹⁰ po normativima Evropske unije u 2012. godini daje snažan doprinos razvoju ove industrije (posebno u njenoj izvoznoj orijentaciji) i jačanju konkurentne pozicije domaćih proizvođača iz ove oblasti.

Sektor građevinarstva u Zeničko-dobojskom kantonu ima značajne potencijale za razvoj i nova upošljavanja. Iskustva mnogih zemalja pokazuju da se više od 40% ukupnih ulaganja realizira u građevinske objekte. Građevinarstvo spada u radno-intenzivne djelatnosti sa dominacijom zanatskog i manufakturnog oblika proizvodnje, što je šansa za zaposlenje manje obrazovane radne snage koja i najvećim dijelom učestvuje u strukturi nezaposlenih u kantonu. Građevinarstvo je jedan od najvećih potrošača proizvoda prerađivačke industrije (posebno industrije građevinskih materijala, metalne industrije, industrije nemetala, hemijske industrije i drvne industrije) i ostalih privrednih grana (saobraćaj, trgovina), u čemu se ogleda i njegova poticajna uloga u cjelokupnom privrednom razvoju kantona.

2.3 Razvoj industrija baziranih na elektro-energetskim potencijalima

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, fizički obim proizvodnje električne energije u Zeničko-dobojskom kantonu ostvaren je sa indeksom 109,7% (indeks

10 Agencija ZEDA je 2010. godine dobila grant sredstva EU za provođenje projekta MENTOR (Modern Economy through New Technology – Oriented Research) i osnivanje laboratorije za ispitivanje namještaja i drveta u Zenici.

2012/2011.), što ukazuje na postepeni rast fizičkog obima industrijske proizvodnje u 2012. godinu odnosu na prethodnu godinu. Elektro-energetski potencijali u BiH vrlo su značajni a zasnivaju se na tradicionalnoj povezanosti rudarstva i proizvodnih energetske objekata. Ugalj u BiH već decenijama ima sigurnu energetske i tržišnu perspektivu, a proizvodnja uglja ima važnu ulogu kako u smislu fizičkog obima proizvodnje, tako i po broju zaposlenih. Geološke rezerve mrkog uglja iznose cca 500 miliona tona, čija se eksploatacija vrši u rudnicima “Breza”, “Kakanj” i “Zenica”.¹¹

Na području kantona instalirani su značajni kapaciteti za proizvodnju električne energije sa ukupnom instaliranom snagom od 674,7 MW, od toga najviše u Termoelektrani Kakanj (85,6%) kao izuzetno značajnom elektro-energetskom objektu za nivo BiH. Pored toga, veliki hidropotencijal rijeke Bosne sa pritokama moguće je iskoristiti za izgradnju malih protočnih elektrana. Prema procjenama u Zeničko-dobojskom kantonu je moguća izgradnja 23 hidroelektrane sa oko 442 MW instalirane snage.¹²

U narednom periodu, strateški razvojni cilj na području kantona je podrška razvoju elektro-energetskog sektora i industrija baziranih na elektro-energetskim potencijalima sa sljedećim prioritetnim ciljevima:¹³

- Povećanje energetske efikasnosti postojećih potrošača;
- Unaprijeđeni razvoj postojećih energetske potencijala;
- Unapređenje iskorištenja obnovljivih izvora energije;
- Usklađenost ekološkog aspekta i razvoja energetske sektora.

Primjenom energetske efikasnosti stvara se prilika za razvoj građevinskog sektora s obzirom na to da on ima dobar potencijal u tom domenu. Također, smanjenje uvoza energenata poboljšava vanjskotrgovinski saldo. Međutim, kako bi sektor postao integralnim dijelom evropskog energetske tržišta, potrebno je provesti niz reformskih procesa¹⁴ i restrukturiranja kao i tehnoloških poboljšanja u procesu eksploatacije i prerade.

11 <http://www.zdk.ba/ministarstvo-za-privredu/rudarstvo-istrazivanje-i-eksploatacija-mineralnih-sirovina>

12 <http://www.zdk.ba/ministarstvo-za-privredu/energetika>

13 Strategija razvoja Zeničko-dobojskog kantona za period 2010-2020, FORMA, Zenica, 2010, str. 45.

14 Postojeća disharmonija nadležnosti i kompetencija u energetske sektoru BiH (energetski sektor Bosne i Hercegovine je u nadležnosti entiteta) otežava brži razvoj ovog sektora i korišćenja međunarodnih finansijskih izvora i projekata.

2.4 Trgovina, turizam i ugostiteljstvo

Prema broju zaposlenih trgovina je među sektorima nadrugom mjestu, odmah iza prerađivačke industrije, i u njoj je 2012.godine bilo zaposleno 10.287 radnika, što je 15% ukupnog broja zaposlenih sa područja kantona. Međutim, posljednjih godina je zabilježen trend konstantnog smanjenja broja zaposlenih u ovom sektoru. Koncentracija zaposlenosti u djelatnosti trgovine na veliko i malo na području kantona je ispod federalnog prosjeka, a lokacijski koeficijent od 0,77 pruža indicije kako se radi o nedovoljno razvijenoj djelatnosti.

Brojna istraživanja i studije iz domena turizma i ekonomskog razvoja potvrdili su "tezu o postojanju pozitivnog utjecaja turizma na ekonomski razvoj"¹⁵. Turizam je privredna grana od izuzetnog značaja sa aspekta valorizacije atraktivnih lokaliteta i kulturno-historijskih znamenitosti. Iako na području kantona postoje značajni resursi za razvoj mnogih vidova turizma (planinskog, banjskog, ruralnog, sportskog turizma itd.), ova privredna grana još uvijek je na niskom nivou razvijenosti. Broj dolazaka turista (domaćih i stranih) povećao se za 38% u 2012.godini u odnosu na 2007.godinu, a broj noćenja turista u istom periodu smanjio se za 2%. U komparaciji sa 2011. godinom, broj dolazaka turista se smanjio za 2%, a broj noćenja turista se smanjio za 6% , što pokazuje i tabela 2.

Tabela 3: Dolasci i noćenja turista u ZDK, indeksi, odabrane godine

ZDK		
	Dolasci turista	Noćenja turista
2007	12.236	31.541
2011	17.262	32.900
2012	16.934	31.070
2012/2007	138	98
2012/2011	98	94

Izvor: Izračun autora na temelju podataka Federalnog zavoda za statistiku, ZDK u brojkama 2007- 2012.

Turistička infrastruktura nije na zavidnom nivou. Osnovu za razvoj turizma čine mnoge privredne i neprivredne djelatnosti koje sve zajedno učestvuju u podmirivanju potreba turista kao što su ugostiteljstvo, saobraćaj, trgovina, zanatstvo itd. U ovoj oblasti potrebno je ojačati promotivne i marketinške aktivnosti u funkciji unapređenja turističke ponude i povećanja mogućnosti za daljnji razvoj i investiranje u ovaj sektor.

15 Osmanković, J., Mulaomerović, J., Lokalni razvoj i (speleo) turizam, Ekonomski fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2010, str. 292.

2.5 Razvoj proizvodnih malih i srednjih preduzeća

U BiH ne postoje validni statistički podaci o broju malih i srednjih preduzeća na području Zeničko-dobojskog kantona. Prema podacima Federalnog zavoda za programiranje razvoja, u kantonu je, u 2012. godini, bilo registrirano 16.536 poslovnih subjekata – preduzeća (13% ukupnog broja poslovnih subjekata u FBiH), odnosno 41 subjekt na 1000 stanovnika, što ovaj kanton rangira na samo začelje u odnosu na druge kantone u FBiH.

Broj registriranih pravnih lica u 2012. godini iznosio je 49.212 u FBiH, što je više za 3,8 % u odnosu na prethodnu godinu, dok je u Zeničko-dobojskom kantonu broj registriranih pravnih osoba iznosio 5.830, što je u odnosu na prošlu godinu više za 3%. Također, broj registriranih fizičkih lica – obrtnika u 2012. godini je iznosio 51.243 u FBiH, što je manje za 1% u odnosu na prethodnu godinu, dok se u Zeničko-dobojskom kantonu broj registriranih obrtnika od 6.947 nije mijenjao u odnosu na prethodnu godinu.

Tabela 4: Tabela 3. Struktura poslovnih subjekata po kantonima u FBiH, decembar 2012.

Kantoni	Broj preduzeća				Broj preduzeća na 1000 st.	Rang
	Ukupno	Pravna lica	U sastavu pravnih lica	Fizička lica obrtnici		
SAK	32.733	13.952	6.376	12.405	74	1
HNK	15.320	5.935	2.808	6.577	68	2
ZHK	5.206	2.803	746	1.657	64	3
POK	2.412	1.008	852	552	61	4
K-10	4.759	1.888	880	1.991	60	5
SBK	12.771	4.304	2.235	6.232	50	6
TK	24.053	8.159	5.352	10.542	48	7
BPK	1.455	519	405	531	45	8
ZDK	16.536	5.830	3.759	6.947	41	9
USK	11.848	4.814	3.225	3.809	41	10
FBiH	127.093	49.212	26.638	51.243	54	

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja, Makroekonomski pokazatelji po kantonima za 2012, 2013.

Od ukupnog broja registriranih poslovnih subjekata (pravna lica i obrti) najveći broj je evidentiran u sektoru trgovine. Najveći broj registriranih pravnih lica u Zeničko-dobojskom kantonu je u sljedećim djelatnostima: ostale javne komunalne, društvene i vlastite uslužne djelatnosti (30%), trgovina (23%) i prerađivačka industrija (14%). Najveći broj obrta je u sektoru trgovine (32%), zatim ugostiteljstva (17%) i prerađivačkoj industriji (14%). Struktura poslovnih subjekata po djelatnostima je prikazana u tabeli 4.

Tabela 5: Struktura poslovnih subjekata po djelatnostima u ZDK, decembar 2012.

Poslovni subjekti							
Pravna lica – ukupno 5.830				Fizička lica (obrtnici) – ukupno 6.947			
Djelatnost (SKD)	Broj	%	Rang	Djelatnost (SKD)	Broj	%	Rang
Ostale javne i druš.usluge	1.725	30%	1	Trgovina	2.218	32%	1
Trgovina	1.333	23%	2	Ugostiteljstvo	1.198	17%	2
Prerađivačka industrija	788	14%	3	Prerađivačka industrija	1.000	14%	3

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Statistički godišnjak za 2012, 2013, prilagođeno.

Srednja i velika preduzeća sa područja kantona čine više od 80% ukupnih privrednih aktivnosti u oblasti proizvodnje i izvoza.¹⁶ Iako mala preduzeća ne mogu troškovno komparirati velikim preduzećima zbog zakona ekonomije obima, izuzetno je važno da u strukturi preduzeća postoji dovoljan broj malih preduzeća koja bi zadovoljavala tražnju na užem tržišnom segmentu na kojem velika preduzeća nemaju interesa.

Vladine mjere podrške razvoju malih i srednjih preduzeća, proiritetno proizvodnih, izostalesu.Ministarstvo privrede ZDK u okviru aktivnosti strateškog planiranja nije radilo na izradi sektorske strategije razvoja malih i srednjih preduzeća, već je ova oblast samo djelomično obuhvaćena generalnom dugoročnom Strategijom razvoja ZDK za period 2010.- 2020. godine.

3. ZAKLJUČAK

Analiziranjem privredne strukture Zeničko-dobojskog kantona identificirani su privredni sektori od ključnog značaja za budući razvoj kantona kao i sektori koji su još uvijek nedovoljno iskorišteni u kontekstu apsorpcionih mogućnosti zapošljavanja. Okosnicu privrednog razvoja kantona i u budućnosti treba činiti prerađivački sektor. Međutim, potrebno je da se preduzeća u ovoj industriji profiliraju kako bi obuhvatala cjelokupan proizvodno-prerađivački ciklus do konačne finalizacije, umjesto zadržavanja do nivoa poluproizvoda niže dodane vrijednosti. Razvoj ljudskih potencijala određenih profila zanimanja trebao bi dati doprinos stvaranju dodane vrijednosti i povećanju konkurentnosti ovog sektora. Veći broj kompanija iz oblasti prerađivačke industrije može biti generator i oslonac za razvoj i diverzifikaciju drugih industrija i uslužnih djelatnosti. Posebno bi značajno bilo njihovo povezivanje sa malim i srednjim preduzećima (na osnovama kooperacije u proizvodnji i prometu, u tehnologijama i poslovnim uslugama), što bi rezultiralo povećanjem efikasnosti i konkurentnosti velikih kompanija, sa multiplicirajućim efektima na cjelokupan privredni razvoj.

Nedostatak adekvatnih politika i strategija iz oblasti razvoja poduzetništva, kao zna-

16 Studija tržišta rada ZDK, BSC, Zenica,2010.

čajnog generatora zapošljavanja, doprinosi povećanju problema nezaposlenosti. Na nivou kantona ne postoji strateški pristup poticanju intenzivnog korištenja prirodnih resursa, energetske, turističke i dr. potencijala ovog kantona, a koji bi podstakao porast broja proizvodnih malih i srednjih preduzeća. Razvijanjem strategije industrijskog razvoja sa ključnim sektorima u kojima postoje određene komparativne prednosti smanjio bi se rizik pri novim ulaganjima, što bi stimulovalo poduzetničke aktivnosti i generiralo veću potražnju za radom.

Također, potrebno je raditi i na unapređenju poticajnog zakonskog okvira koji regulira ključne privredne oblasti kao i provesti niz strukturalnih i institucionalnih reformi za poticaj domaćih i stranih investiranja koje podrazumijevaju kreiranje stimulaturnog poslovnog ambijenta, efikasan zakonodavni i sudski sistem, skraćivanje birokratskih procedura za otvaranje preduzeća itd.

ECONOMIC STRUCTURE RESEARCH AND CHANCES FOR EMPLOYMENT: ZENICA-DOBOJ CANTON CASE

SUMMARY

Adverse labour market trends in Zenica-Doboj Canton- alarming high unemployment rate and continuous decrease of employees in economic activities (with simultaneous increase of employees in non-economic activities), imply negative consequences on the overall socio-economic development of the canton. The economic structure of Zenica-Doboj Canton before war relied only on the industry giants from the branch of heavy industry (which stopped working or they wait for the process of privatization or reconstruction) without incorporated entrepreneurial-innovative business components, negatively manifested on the process of creation of new working places and the increase of employment rate in this canton. Although the canton has plenty of available natural resources for faster economic development, their utilization is not on satisfying level. The aim of this work is to analyze the economic structure in Zenica-Doboj Canton in order to find new chances for employment. We identified economic sectors of key importance for future development of the canton and absorption of labour force with respect to Federation of Bosnia and Herzegovina by using location quotient.

Key words: *economic structure, employment, Zenica-Doboj Canton*

LITERATURA

1. Barro, R. J., Sala-i-Martin, X., Economic Growth, 2nd edition, MIT Press, Boston, 2004.
2. Buble, M., Kružić, D., Poduzetništvo – realnost, sadašnjosti i izazovi budućnosti, RRIF Plus, Split, 2006.
3. Džafić, Z., Preduzetnička ekonomija: mala i srednja preduzeća u funkciji restrukturiranja tranzicijskih privreda, Denfas, Tuzla, 2006.
4. Marić, Đ., Lokacijski kvocijent i regionalni faktor kao pokazatelji prostornog razmještaja i razvoja industrije u BiH, Geografski pregled br. 31/32, Sarajevo, 1988.
5. Osmanković, J., Mulaomerović, J., Lokalni razvoj i (speleo) turizam, Ekonomski fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2010.
6. Todaro, M., Smith, S., Ekonomski razvoj, 9. izdanje, Šahinpašić, Sarajevo, 2006.
7. Do SME's create more and better jobs?, EIM Business & Policy Research, Zoetermeer, 2011. Dostupno na: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/dosmes-create-more-and-better-jobs_en.pdf
8. Informacija o stanju poljoprivrede Zeničko-dobojskog kantona, Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu Zeničko-dobojskog kantona, Zenica, 2011.
9. Strategija razvoja Zeničko-dobojskog kantona za period 2010-2020, FORMA, Zenica, 2010.
10. Studija privrednog razvoja Zeničko-dobojskog kantona, Institut za privredni inženjering Zenica, Ekonomski institut Sarajevo, Zenica/Sarajevo, 2008.
11. Studija tržišta rada ZDK, BSC, Zenica, 2010.
12. World Investment Report 2012, UNCTAD, New York & Geneva, 2011.
13. Dostupno na: <http://www.unctad-docs.org/files/UNCTAD-WIR2012-Full-en.pdf>
14. Zakon o novčanim podrškama u poljoprivredi i ruralnom razvoju FBiH, Službene novine F BiH, broj 42/10.
15. Zeničko-dobojski kanton u brojkama, Federalni zavod za statistiku, Sarajevo, 2013. Dostupno na: <http://www.fzs.ba/Podaci>
16. <http://www.zdk.ba/ministarstvo-za-privredu/rudarstvo-istrazivanje-i-eksploatacija-mineralnih-sirovina>
17. <http://www.zdk.ba/ministarstvo-za-privredu/energetika>
18. http://www.mvteo.gov.ba/linkovi/ANALIZA_O_VTR_ZA_2012_BOS.pdf
19. <http://ec.europa.eu/agriculture/rural-area-economics>